

Screening och utredning av drogproblem

Anders Håkansson
Leg läkare, Beroendecentrum, Psykiatri Skåne
Med dr, Klinisk alkoholforskning, Lunds universitet

Beroende enligt DSM-IV

Minst tre av följande under samma 12-månadersperiod

- Toleransökning
- Abstinensutveckling
- Kontrollförlust
- Försök att minska
- Tidsåtgång
- Aktiviteter försummas
- Fortsatt användning trots skador

Missbruk enligt DSM-IV

Minst ett av följande under samma 12-månadersperiod

- Fullgör upprepade gånger inte åtaganden
- Återkommande riskfyllda situationer
- Återkommande legala problem
- Fortsatt intag trots sociala och interpersonella problem

Har aldrig uppfyllt kriterierna för beroendediagnos

Missbruksspektrat

- Heroin m fl potenta/snabbverkande opiater
 - Hög problemtynad, hög dödlighet. Relativt omfattande vårdsökande. Farmakologisk behandling finns och behövs ofta. Avgiftningsbehov.
- Centralstimulantia (amfetamin, kokain)
 - Hög somatisk/psykiatrisk problemtynad. Begränsat vårdsökande. Begränsad (men ökande?) farmakologisk behandling.
- Cannabis
 - Psykiatriska symptom men lägre dödlighet och lägre slutenvårdsbehov än opiater/centralstimulantia. Relativt begränsat vårdsökandeldre. Ingen specifik farmakologisk behandling.

Missbruksspektrat

- Läkemedelsberoende
 - Sömnigivande/lugnande: bensodiazepiner och besläktade medel
 - Smärtstillande opioider
- "Ungdomsdroger"
 - Centralstimulerande och/eller hallucinogena preparat (ecstasy, andra syntetiska droger, hallucinogena svampar)
 - GHB (GBL, butandiol)
 - Tramadol (smärtstillande opioid)
 - Cannabinoid-liknande substanser ("spice")
 - Flyktiga lösningsmedel, inhalationsgaser

Missbruksspektrat

- Missbruksmönstret ofta betydligt mer komplext än en "klassisk" uppdelning alkohol-narkotika eller amfetamin-heroin

Screening av drogproblem

- Ställ frågan där patienterna finns – frågar vi inte så får vi inget svar!
 - psykiatriska patienter (bup, allmänpsyk, rättspsyk, primärvård)
 - annat missbruk (alkohol, legala läkemedel)
 - socialtjänst
 - polis, kriminalvård
 - somatiska akutpatienter
- Urinprov (eller blodprov)
- Ingen specifik påverkan på andra lab-värden (jfr alkohol)

Drogtester i urin

- Heroin, morfin
 - 2-4 dygn efter sista intag
- Amfetamin
 - 2-4 dygn efter sista intag
- Kokain
 - 1-3 dygn efter sista intag
- Cannabis (THC)
 - 2-3 dygn efter sista enstaka intag (veckor efter kontinuerligt missbruk)

*Nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård,
Socialstyrelsen 2007*

Utredning av drogproblem

- Vem?
 - Bakomliggande risk- och skyddsfaktorer
- Vad?
 - Vilka droger? Olika droger ger olika komplikationer!
- Hur?
 - Olika *sätt* att missbruka (missbruksmönster)

Anamnes

- Medicinskt / psykiatriskt
 - Noggrann anamnes!!! ("huvuddrog", blandmissbruk)
 - Intravenöst missbruk? Blodsmitta?
 - Medicinska komplikationer? Negativa konsekvenser? Andra sjukdomar? Epileptiska anfall?
 - Psykiskt mående? Suicidalitet?

Anamnes

- Socialt
 - Hereditet?
 - Missbruk hos partner?
 - Barn?
 - Körkort?
 - Kriminalitet?
 - Motivation? "Varför just nu?"
 - Skyddsfaktorer: relationer, utbildning, sysselsättning, tidigare drogfrihet

Utredning

- Svårighetsgrad?
- Medicinska, psykiatriska och sociala konsekvenser?
- Val av vårdnivå?
- Frivillighet kontra tvångsåtgärder?
- Motivationshöjande insatser (MI, FRAMES)

Utredningsinstrument

- Drug use disorders identification test (DUDIT)
- Addiction severity index (ASI)
- DOK (dokumentation och utvärdering inom missbruksvården)
- Adolescent drug abuse diagnosis (ADAD)
- Monitoring area and phase system (MAPS)
- Diagnostik enligt DSM-IV eller ICD-10 (SCID, MINI m fl)

Drogspecifik utredning - heroin

- Överdoser?
- Suicidalitet?
- Kriminalitet?
- Prostitution?
- Intravenöst missbruk? Blodsmitta? Andra infektioner?
- Blandmissbruk?
- Hög mortalitet! Överdoser enskilt vanligaste dödsorsak!

Drogspecifik utredning - heroin

- Behandlingsplanering
 - Heroinberoende kräver i allmänhet högspecialiserad vård
 - Underhållsbehandling med buprenorfin eller metadon
 - Psykosocial behandling – i regel krävs farmakologisk avgiftning
 - Obs återfallsrisk och överdosrisk efter avbruten behandling

Drogspecifik utredning - amfetamin (och kokain)

- Intravenöst missbruk? Infektioner? Blodsmitta?
- Psykiatriska konsekvenser? Psykossymptom?
- Kriminalitet? Sociala omständigheter av betydelse?
- Blandmissbruk? Alkohol!
- Somatiska konsekvenser?

Drogspecifik utredning - amfetamin (och kokain)

- Behandlingsplanering
 - Psykosocial behandling?
 - Behov av psykiatrisk bedömning?
 - "Avgiftning"/slutenvård vid psykiatrisk symptombild
 - Växande evidens för farmakologisk behandling
 - naltrexon
 - metylfenidat?

Drogspecifik utredning - cannabis

- Psykiatriska symptom? Psykos? Kognitiv påverkan (inkl minne)?
- Behandlingsplanering
 - I allmänhet öppenvård
 - Psykosocialt stöd, återfallsförebyggande behandling, urinprovskontroller
 - Ingen specifik farmakologisk behandling

Drogspecifik utredning - "ungdomsdroger"

- Vilka substanser? Vilka effekter?
- Somatiska och psykiatriska konsekvenser?

Några slutord

- Ställ frågan!
- Strukturerad kartläggning – noggrann anamnes
- Missbruksmönster och komplikationer styr vårdnivå – olika behov för olika droger
- Utredning av relaterade problem (samsjuklighet, suicidalitet)